

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
Asiantuntijakuuleminen 6.4.2018 klo 11

7/4.1/18
5.4.2018

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto HE 16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin.

Uuteen hallituksen esitykseen valinnanvapauslaiksi on kirjattu sukupuolivaikutuksia, joita ei edellisessä hallituksen esityksessä ollut. Lisäksi henkilöstövaikutuksissa käsitellään myös tasa-arvoaikutuksia – valtaosa sosiaali- ja terveysalan työntekijöistä on naisia.

Henkilöstö

Sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen henkilöstövaikutukset ovat laajat, ja kohdistuvat erityisesti naisiin, jotka muodostavat noin 90 % sote-alan henkilöstöstä. Suurin osa sote-henkilöstöstä siirtyy pysyvistä kunnallisista palvelussuhteista maakuntien palvelukseen, ja osa edelleen yksityisiin työsuhteisiin. Yksityisten toimijoiden osuuden palveluntarjoajista ei tosin ennakoida olevan yhtä suuri kuin aiemmin ehdotetussa valinnanvapausäännöstössä.

Hallituksen esityksessä todetaan, että uudistusten vaikutusten tarkka määrällinen arviointi on vaikeaa, koska vaikutukset riippuvat maakuntien päätöksistä, tuottajien ratkaisuista ja lopulta asiakkaiden valinnoista.

Hallituksen esityksen henkilöstövaikutuksissa esitetään kuitenkin arvio, että 6 000-25 000 henkilöä siirtyisi ensimmäisen toimintavuoden aikana yksityisten yritysten ja yhteisöjen omistamiin sosiaali- ja terveyskeskuksiin. Ensimmäinen toimintavuosi on kuitenkin poikkeuksellinen. Henkilöstön siirtymiä seuraavina vuosina tulee arvioida ja seurata. Ruotsissa yksityiselle sektorille siirtyi henkilöstöä usean vuoden ajan uudistuksesta.

Julkisen sektorin sote-alan palkat ovat jonkin verran paremmat kuin yksityisellä. Lisäksi mm. loman pituus ja eläke-edut ovat kuntasektorilla paremmat kuin yksityisellä.

Toisin kuin julkisen sektorin työnantajia, yksityisen sektorin työnantajia ei koske säännös työntekijöiden palkkatietojen julkisuudesta. Kun sosiaali- ja terveysalalla siirtyy tulevaisuudessa enemmän työntekijöitä yksityisen sektorin palvelukseen, voi alan eri työnantajien palkkatason kehitystä olla vaikeampi seurata ja vertailla kuin nykyisin.

Asiakkaiden mahdollisuus vaihtaa määräajoin palvelujen tuottajaa voi luoda pysyvien työsuhteiden sijaan aiempaa enemmän epätyypillisiä työsuhteita. Epätyypilliset ja erityisesti määräaikaiset työsuhteet kasautuvat jo nykyisin enemmän naisille. Jatkossa asiakas voi vaihtaa palveluntarjoajaa puolen vuoden

välein, aiemmassa esityksessä olleen vuoden sijaan, joten epävarmuus työn pysyvyydestä ja epätyypilliset työsuhteet voivat lisääntyä.

Osa muutokseen liittyvistä henkilöstövaikutuksista voi vaikuttaa negatiivisesti naisten asemaan työmarkkinoilla työsuhteiden ehtojen, työolojen ja palkkauksen muuttuessa mahdollisesti epäedullisemmiksi. Tätä on seurattava aktiivisesti, tehtävä kehityksestä johtopäätökset ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin.

Tasa-arvokehityksen kannalta on palkkaharmonisointi keskeinen.

Asiakkaat, palvelut

Sote-uudistuksen yhtenä tavoitteena on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. Sukupuolten välillä on eroja hyvinvoinnissa, terveydessä, sairastavuudessa ja kuolleisuudessa. Valinnanvapaus voi lisätä sukupuolten tasa-arvoa hyvinvoinnissa ja terveydessä, mutta se vaatii sitä, että uudistuksessa onnistutaan varmasti takaamaan, että erityisesti heikoimmassa asemassa olevat saavat palveluita ja pystyvät nykyistä helpommin hakeutumaan palveluiden piiriin. Nykyisin miehet käyttävät terveystalvveluita naisia vähemmän, ja miesten terveys on heikompi, joten jos heikoimmassa asemassa olevien toimivat palvelut pystytään takaamaan, tämä voi kaventaa sukupuolten välisiä terveyseroja.

Naisten elinikä on miehiä korkeampi, mikä tarkoittaa, että ikääntyneessä väestössä naisten osuus palveluiden käyttäjistä on suurempi. Tästä näkökulmasta valinnanvapauden laajentuminen koskettaa varsinkin ikääntyneitä naisia. Uudistuksessa tulisi varmistaa, että myös ikääntyneellä väestöllä on todellisia mahdollisuuksia tehdä valintoja ja saada kaikkia tarvitsemiaan palveluita, ja että palvelupolut ovat selkeitä ja sujuvia.

Sote-alan yritykset

Valtaosa (98 %) sote-alan yrityksistä on pieniä yrityksiä, ja suurin osa sote-yrittäjistä on naisia. Uudistuksella voi olla merkittäviä vaikutuksia naisvaltaisiin sote-alan pien- ja mikroyrityksiin ja sitä kautta naisten työllistymiseen ja toimeentuloon. On tärkeää varmistaa, että pienyritykset voivat toimia myös sote-keskusten palveluntuottajina, ja että mikroyrityksillä on todellisia mahdollisuuksia toimia esimerkiksi asiakassetelillä hankittavien palveluiden tuottajina.

Sukupuolivaikutusten arviointi

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, kyseessä olevilla lakimuutoksilla on laajoja sukupuolivaikutuksia. Sukupuolivaikutusten arviointia olisi syytä vielä syventää ja täsmentää, ja kaikki sukupuolivaikutukset on otettava myös käytännössä huomioon.

Sukupuolivaikutuksia on arvioitava jatkuvasti eri vaiheissa maakunta- ja sote-uudistuksen edetessä. Vaikutuksista tulee tehdä johtopäätökset ja tarvittavat korjaavat toimenpiteet.

Hannele Varsa
pääsihteeri